

อาจารย์พยาบาลที่นักศึกษารู้สึกมีความสุข: เป็นสะพานไม่ใช่กำแพง Clinical Nursing Instructors who Foster Student Happiness during their Studies: Being a Bridge not a Wall

บทความวิจัย

วารสารพยาบาลศาสตร์และสุขภาพ

Journal of Nursing Science & Health

ปีที่ 37 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม-กันยายน) 2557

Volume 37 No.3 (July-September) 2014

สมพร รุ่งเรืองกลกิจ RN, Ph.D.* อิงกตา โคตนารา RN, MNS.,* จุฬารกรณ์ ตั้งภักดี RN, Ph.D.*

Somporn Rungreangkulkij RN, Ph.D.* Ingkata Kotnara RN, MNS,* Juraporn Tangpukdee RN, Ph.D.*

บทคัดย่อ

การจัดการเรียนการสอนภาคปฏิบัติเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาองค์ความรู้ให้กับนักศึกษาพยาบาล การเข้าใจมุมมองของนักศึกษาโดยตรงจะช่วยเพิ่มคุณภาพการเรียนทางคลินิก การนำเสนอบทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเชิงคุณภาพเรื่องประสบการณ์ของนักศึกษาในการฝึกปฏิบัติงานวิชา ปฏิบัติการพยาบาล 2 วัตถุประสงค์เพื่ออธิบายการรับรู้ของนักศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะของอาจารย์พยาบาลที่ทำให้นักศึกษามีความสุขกับการเรียนทางคลินิก ใช้การเก็บข้อมูลโดยวิธีการสนทนากลุ่ม กับนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2 จำนวน 48 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ข้อค้นพบเกี่ยวกับคุณลักษณะของอาจารย์พยาบาลที่ทำให้นักศึกษามีความสุขกับการเรียนทางคลินิก ประกอบด้วย ให้ความสำคัญกับความรู้สึกรู้จัก การเรียนรู้แบบผู้ใหญ่ กระตุ้นให้ตื่นตัวในระดับเหมาะสม การให้ข้อมูลย้อนกลับ การสอนเชื่อมโยงทฤษฎีสู่ปฏิบัติ และเป็นสะพานระหว่างนักศึกษากับผู้ป่วย การพัฒนาทักษะการให้ข้อมูลย้อนกลับที่มีประสิทธิภาพจึงเป็นสิ่งสำคัญในการส่งเสริมความสุขในการเรียนภาคปฏิบัติ

คำสำคัญ: การสอนภาคปฏิบัติ คุณลักษณะของอาจารย์พยาบาล

Abstract:

Clinical practicum is the heart of nursing study. The curriculum should provide nursing students knowledge and skills. Understanding nursing student's perspectives would help improving the quality of clinical practicum. This qualitative research study provides some understanding of the experiences of the clinical practicum in the second year nursing students. The objective of this study is to explain the characteristics of the nursing instructor that brings happiness during the clinical rotation. Data were collected using focus group 48 participants who are second year nursing students. The content analysis is used in data analysis. The findings show the characteristics of nursing instructor that would bring happiness during the clinical practicum include paying attention to the student's feelings, adult learning method, stimulating and challenging appropriately, providing feedback, connecting theories with practice, and being the bridge between the students and the patients. The improvement in providing effective feedback skills is important in promoting happiness during the clinical practicum.

keywords: clinical teaching, nursing instructors' characteristics

* ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมพศภาวะและสุขภาพสตรี คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

การจัดการเรียนการสอนภาคปฏิบัติเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาองค์ความรู้ให้กับนักศึกษาพยาบาล เพราะการเรียนรู้ภาคปฏิบัติเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนนำความรู้จากภาคทฤษฎีมาใช้จริงในการให้การพยาบาลผู้ป่วย และเป็นการหล่อหลอมทัศนคติต่อวิชาชีพการพยาบาล อย่างไรก็ตามในมุมมองของนักศึกษาแล้ว การฝึกปฏิบัติงานทางคลินิกก่อให้เกิดความเครียด ความวิตกกังวล พบว่านักศึกษาพยาบาลศาสตร์จากสถาบันต่างๆในประเทศไทยมีปัญหาสุขภาพจิตดังนี้ นักศึกษาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดลพบความชุกของภาวะสุขภาพจิตบกพร่องร้อยละ 21.4 โดยพบว่าปัญหาจากการเรียนเป็นสาเหตุสำคัญ พบภาวะซึมเศร้าในนักศึกษาคณะพยาบาลศาสตร์ ร้อยละ 16.2¹ และร้อยละ 35.9³ ปัจจัยที่ทำให้นักศึกษาที่มีความเครียดมากที่สุดคือการเรียน⁴ อมรรรัตน์ ศรีคำสุข ไชโตะ วิภาพร วรหาญ และวิพร เสนารักษ์⁵ ตรวจสอบความสุขของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปีการศึกษา 2552 โดยใช้เครื่องมือดัชนีชี้วัดความสุข ของกรมสุขภาพจิต รายงานว่า นักศึกษาชั้นปีที่ 1 มีค่าคะแนนเฉลี่ยความสุขมากที่สุด รองลงมาคือชั้นปีที่ 4 ชั้นปีที่ 2 และชั้นปีที่ 3 ตามลำดับ บ่งชี้ว่านักศึกษาไม่มีความสุขเมื่อเข้าสู่การฝึกภาคปฏิบัติ ผู้สอนทางคลินิกเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการเรียนการสอนทางคลินิก ที่จะเอื้ออำนวยผู้เรียนให้ก้าวไปสู่บทบาทความเป็นวิชาชีพพยาบาล⁶ คุณลักษณะของอาจารย์ผู้สอนทางคลินิก ที่นักศึกษาพยาบาลประเมินว่าช่วยทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ คือ การเป็นตัวอย่างที่ดี ในบทบาทพยาบาล เคารพความเป็นบุคคลของผู้เรียน มีความมั่นใจในตัวเอง มีความสามารถในการตัดสินใจทางคลินิก แสดงเทคนิคหรือทักษะทางการพยาบาลให้ผู้เรียนเห็น มีความเข้าใจ ยอมรับ ผ่อนคลาย มีความเมตตา เห็นอกเห็นใจ ฟังอย่างตั้งใจ ชมเชย ให้กำลังใจ เป็นมิตรกับผู้เรียน มีทักษะการสื่อสารที่ดี และให้ข้อเสนอแนะเมื่อผู้เรียนทำผิดพลาด ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายในการเรียนและการสอนทางคลินิก^{6,7} การได้รับข้อมูลย้อนกลับ จากผู้สอนช่วยทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ เพราะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้

ข้อบกพร่องและส่งเสริมให้เกิดการปรับปรุงพัฒนาแก้ไข อย่างไรก็ตามวิธีการสื่อสารในการให้ข้อมูลย้อนกลับมีความสำคัญ การสื่อสารของอาจารย์ต้องเป็นไปในลักษณะของความเข้าใจ จริงใจ ยอมรับ ให้เกียรติ และรับฟัง^{6,7}

เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนภาคปฏิบัติมีคุณภาพ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการรับรู้ของนักศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะของอาจารย์พยาบาลที่ทำให้ นักศึกษามีความสุขกับการเรียน บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่องประสบการณ์ของนักศึกษาในการฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพปฏิบัติการพยาบาล 2 ซึ่งเป็นการศึกษาขั้นต้น ๆ ของการเข้าสู่วิชาชีพ การได้รับรู้ประสบการณ์ของนักศึกษาจากมุมมองของนักศึกษาโดยตรงจะช่วยให้ อาจารย์จัดการเรียนการสอนที่จะช่วยให้ นักศึกษามีความสุขและบรรลุวัตถุประสงค์ของวิชา

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

เพื่ออธิบายการรับรู้ของนักศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะของอาจารย์พยาบาลที่ทำให้ นักศึกษามีความสุขกับการเรียนทางคลินิก

วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ วิชาปฏิบัติการพยาบาล 2 เป็นวิชาบังคับในหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต เปิดสอนในภาคการศึกษาปลาย ผู้เรียนผ่านประสบการณ์การเรียนวิชาปฏิบัติการพยาบาล 1 มาก่อน วิชาปฏิบัติการพยาบาล 2 เป็นการฝึกปฏิบัติการพยาบาลองค์รวมในผู้ใช้บริการวัยเด็ก วัยผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ และผู้ที่มีปัญหาสุขภาพจิต โดยใช้กระบวนการพยาบาลตามสมรรถนะทางการพยาบาลที่กำหนด จำนวน 4 หน่วยกิต แบ่งการฝึกปฏิบัติงานออกเป็น 3 สายวิชาคือวิชาการพยาบาลเด็ก การพยาบาลผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ และ ผู้ที่มีปัญหาสุขภาพจิต นักศึกษาแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่สลับกันขึ้นฝึกปฏิบัติงาน 3 สายวิชาข้างต้น ฝึกปฏิบัติงานเป็นเวลา 15 สัปดาห์ สายวิชาละ 5 สัปดาห์ ละครึ่งวัน ละครึ่งชั่วโมง มีสัดส่วนของอาจารย์นิเทศต่อนักศึกษาเป็น 1:8

ผู้ให้ข้อมูล

นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2 ที่ลงทะเบียนเรียนวิชา ปฏิบัติการพยาบาล 2 ปีการศึกษา 2555 จำนวน 48 คน แบ่งเป็นนักศึกษาหญิงจำนวน 42 คน นักศึกษาชาย 6 คน เลือกผู้ให้ข้อมูลโดยการจัดแบ่งนักศึกษาตามผลการเรียน และสุ่มรายชื่อจากแต่ละกลุ่ม

การเก็บข้อมูล

1. ทีมวิจัยชี้แจงผู้นำกลุ่มสนทนากลุ่มเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ในการวิจัย และแนวคำถามในการเก็บข้อมูล ผู้นำกลุ่มเป็นนักศึกษาปริญญาเอกที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตร และมีประสบการณ์ในการเก็บข้อมูลแบบสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยเน้นผู้นำกลุ่มว่าไม่ต้องถามชื่อจริงสมาชิกกลุ่มเพื่อให้สมาชิกกลุ่มมีความสะดวกใจในการให้ข้อมูล

2. เมื่อสิ้นสุดวิชา อาจารย์ผู้ประสานงานวิชาแจ้งรายชื่อนักศึกษาที่เลือกได้ ถามความสมัครใจนักศึกษา โดยชี้แจงว่านักศึกษาที่มีอิสระในการตัดสินใจ การเข้าร่วมโครงการหรือไม่เข้าร่วมโครงการไม่มีผลต่อคะแนนในวิชาดังกล่าวและการเรียนในวิชาอื่น ๆ

3. เมื่อนักศึกษายินดีสมัครใจเข้าร่วมโครงการ ทีมวิจัยนัดเวลาในการทำสนทนากลุ่ม ในการศึกษาครั้งนี้ ทำการเก็บข้อมูลโดยวิธีการสนทนากลุ่มทั้งสิ้น 6 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีสมาชิก 8 คน ผู้นำกลุ่มให้สมาชิกกลุ่มแนะนำตัวเองโดยบอกเป็นชื่อเล่น จากนั้นผู้นำกลุ่มถามคำถามสมาชิกกลุ่มตามแนวคำถามที่กำหนดไว้ และบันทึกการสนทนา ใช้เวลาสนทนากลุ่ม 90 นาที ตัวอย่างแนวคำถามประกอบด้วย 1) น้องมีความสุขในการฝึกปฏิบัติงานในวิชานี้หรือไม่ เพราะอะไร 2) น้องจะมีความสุขมากกว่านี้ถ้า.....3) น้องคิดว่าอาจารย์ที่สอนในคลินิกควรเป็นอย่างไร 4) น้องขอวิธีการสอนแบบไหน ที่จะช่วยให้ได้รับความรู้และฝึกทักษะได้อย่างมั่นใจ

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) เพื่อความเข้มงวดของการวิจัย ทีมวิจัย

ตรวจสอบร่วมกันในการแปลความหมายของข้อมูล หากมีความเห็นไม่ตรงกัน นำข้อมูลการถอดเทปมาอ่านทวนซ้ำด้วยกัน จนได้ความเห็นตรงกัน และผู้วิจัยนำผลการแปลความไปตรวจสอบซ้ำโดยการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลให้กับนักศึกษาทั้งชั้นเรียนจำนวน 147 คน

ข้อค้นพบ

ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มพบว่า มีหลายปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับความสุข-ความทุกข์ของนักศึกษาในการเรียนวิชาปฏิบัติการพยาบาล 2 ในบทความนี้ นำเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะอาจารย์นิเทศที่ทำให้ นักศึกษามีความสุข มีความมั่นใจในการฝึกปฏิบัติงาน ประกอบด้วยหลาย ๆ องค์ประกอบ การให้ความสำคัญกับความรู้สึก จัดการเรียนรู้แบบผู้ใหญ่ กระตุ้นให้ตื่นตัวในระดับเหมาะสม การให้ข้อมูลย้อนกลับ การสอนเชื่อมโยงทฤษฎีสู่ปฏิบัติ การประเมินนักศึกษา ก่อนมอบหมายให้ทำหัตถการต่าง ๆ และเป็นสะพานระหว่างนักศึกษากับผู้ป่วย มีรายละเอียดดังนี้

ไม่มีกำแพงกัน

นักศึกษาส่วนใหญ่ตระหนักดีว่าพวกเขาไม่ค่อยมีความพร้อมในการฝึกปฏิบัติงานเนื่องจากจดจำความรู้ไม่ได้ ทบทวนความรู้จำกัด ยังไม่แม่นในลำดับขั้นตอนของการทำหัตถการ แต่นักศึกษามีความพร้อมที่จะเรียนรู้ หากอาจารย์มีท่าทีใจเย็น รับฟัง ให้กำลังใจ ซึ่งจะทำให้ นักศึกษารู้สึกอบอุ่น อยากเข้าใกล้ ดังตัวอย่างคำพูด

“สำหรับอาจารย์ในฝันของหนูนะคะ... หนูชอบอาจารย์ที่แบบเป๊ะ ๆ นะคะ แล้วก็อาจารย์ก็แบบใจเย็นด้วย แล้วก็รู้สึกว่ามันเหมือนไม่มีกำแพงกัน ไม่ใช่เหมือนมันมี radar อะไรบางอย่างที่เราไม่กล้าเข้าใกล้อะไรอย่างงี้คะ”

นักศึกษาทุกคนพูดตรงกันว่าเมื่อได้ยินคำชมของอาจารย์ทำให้รู้สึกมีความสุข

“มีเพื่อนคนหนึ่งที่ถูก ward ที่ผ่านมาเขาจะไม่ค่อยส่งงาน ส่ง case study แล้วก็เวลา conference อย่างงี้ก็จะไม่ค่อยเสนอความคิดเห็น แล้วก็ไม่ค่อยตอบคำถามเท่าที่ควรนะครั้บ แล้วทีนี้อาจารย์ก็จะเหมือนเล็งเห็นแล้วล่ะครั้บว่าเด็กคนนี้แบบมายังไงอย่างงี้ครั้บ พอไปถึงวัน

แรกอาจารย์ก็จะชมคนนี่ว่าเออคนนี่เก่งนะ เขาทำอันนั้นอันนี้ได้เอะอะนะ วันหลังเขาก็มาอีก เขาก็เตรียมข้อมูลมา อาจารย์ก็จะชม...แล้วที่นี้เขาก็จะเตรียมข้อมูลทุกอย่าง เพราะว่าอาจารย์ชมว่าเขาเก่ง เขาก็ต้องเตรียมให้เหมือนที่อาจารย์บอกว่าเขาเก่ง...ที่นี้เขาก็มาตอบได้ทุกอย่าง แล้วก็เตรียมข้อมูลทำ nursing round ได้ดีที่สุดในเลย ก็ที่นี้ที่อยู่ว่า เขาทำได้ยังไง”

หากอาจารย์มีความเข้าใจ ยอมรับว่านักศึกษาไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อน มีความตื่นตัว อาจารย์ให้เวลานักศึกษาได้ทบทวนความคิด เรียกความมั่นใจให้กับตัวเอง อย่างอดทน ใจเย็น จะช่วยให้นักศึกษามีกำลังใจ มีความมั่นใจทำได้และเกิดการเรียนรู้

“เวลาทำหัตถการก็ถือต้องการอาจารย์...อย่างเพื่อนว่าใจเย็น รอได้ เพราะว่าเราสมมุติหัตถการบางอย่างเราเพิ่งเคยทำครั้งแรก หนูก็เป็นคนไม่ค่อยมั่นใจในตัวเองด้วย สมมุติว่าเปิดเส้นก่อนที่หนูจะเอาเข็มแทงลงไปหนูก็ต้องมองหน้าอาจารย์ประมาณ 3 รอบ หนูถึงจะกล้าแทงเข้าไป แล้วอาจารย์ก็บอกแทงเลย ...แต่ก็ ok ค่ะ อาจารย์ก็ ok ก็เวลาเราทำหัตถการ อาจารย์ก็ใจเย็น อาจารย์ก็ไม่ได้ว้ออะไรเรามาก”

ให้ความสำคัญกับความรู้สึกลูก

จากการฝึกปฏิบัติงานทั้งวัน นักศึกษามีประสบการณ์หลากหลายทั้งที่มีความสุขได้ดูแลคนไข้ ภูมิใจที่สามารถทำได้ เสียใจเมื่อมีข้อผิดพลาด มีความคับข้องใจกับพี่พยาบาลบางคน นักศึกษาบางคนอยากที่จะมีพื้นที่บอกเล่าความรู้สึกของการฝึกปฏิบัติงานในแต่ละวันนอกเหนือไปจากการได้เรียนรู้ทางวิชาการ ดังนั้น สิ่งที่นักศึกษายกให้อาจารย์นเทศถามนอกเหนือไปจากความรู้เชิงวิชาการคือถามความรู้สึกของนักศึกษาด้วยว่าวันนี้เป็นอย่างไร

“อย่างนี้เพื่อนว่าอยากให้ conference แต่ละวัน ก็ไม่อยากจะให้เป็นแค่ถามว่าเออเป็นยังไง ใครทำอะไรบ้าง หัตถการวันนี้ทำได้น้อยแค่ไหน ไม่ได้ยกให้ถามแค่นั้น อยากให้ถามในเรื่องแบบว่าแล้วความรู้สึกของวันนี้ ใครเจออะไรมาบ้าง อย่างบางคนแบบโดนพี่ว่ามาอะไรอย่างนี้หรือทะเลาะกับพี่บน ward มา อะไรอย่างนี้ก็ยก

จะให้ถาม อยากจะให้ช่วย support เราตรงนี้ด้วยค่ะ เราจะได้รู้สึกว่าจะอบอุ่นและอยากขึ้นมาฝึกอีกค่ะ”

จัดการเรียนรู้แบบผู้ใหญ่

แม้ว่านักศึกษาอยากให้อาจารย์นเทศให้ความรัก ความเข้าใจ ความเอาใจใส่ต่อนักศึกษา แต่ในความรักความเข้าใจนักศึกษาต้องการการเรียนการสอนแบบผู้ใหญ่ คือกระบวนการเรียนการสอนควรเป็นลักษณะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน โดยอาจารย์ไม่ต้องบอกหรือให้ความรู้อย่างเดียว ควรให้นักศึกษามีโอกาสคิด ค้นหาความรู้ด้วยตนเองก่อนแล้วมาแลกเปลี่ยน จากนั้นอาจารย์ค่อยเพิ่มเติมความรู้หรือแก้ไขความเข้าใจผิด ดังคำพูด

“อาจารย์จะมีลักษณะการสอนแบบผู้ใหญ่สอนผู้ใหญ่อย่างนี้ค่ะ คือแล้วหนูจะชอบอาจารย์... คือสมมุติว่าใน case เราใช้ไหมคะ อาจารย์ถามมา แล้วที่นี้เราตอบไม่ได้ อาจารย์จะไม่ได้ดูไม่ได้อะไรนะคะ แต่อาจารย์ถามว่า เหมือนแบบประมาณว่าทำไมเราถึงตอบไม่ได้ เพราะเราหามาไม่ครบ หรือว่าเราไม่เข้าใจหรือยังไงให้คุยกับอาจารย์มา คืออาจารย์จะพยายามสะท้อนให้เราคิดเอง ไม่ใช่ว่าเราไม่อ่านมาก่อน แต่ว่าเราขาดส่วนนี้ไปจริง ๆ นะ ที่นี้ก็คือเป็นลักษณะการสอนเหมือนผู้ใหญ่สอนผู้ใหญ่ นะคะ จะไม่ได้แบบทำสีหน้าหรือว่าน้ำเสียงที่แบบว่า คือเราหอะไรไปไม่ถูก แล้วอาจารย์...แค่นี้เพื่อนก็จะเครียดอยู่แล้ว แล้วที่นี้ถ้าสมมุติว่าอาจารย์ยังแบบทำหน้าโหดใส่อย่างงี้มันก็จะยิ่งเครียดกว่านี้”

กระตุ้นให้ตื่นตัวในระดับเหมาะสม

นักศึกษาหลายคนยอมรับว่าหากอาจารย์ใจดี ไม่กระตุ้นนักศึกษาให้เกิดความตื่นตัวที่จะค้นหาความรู้ด้วยตนเอง หรือเตรียมความรู้ก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติงาน นักศึกษาจะไม่เกิดการเรียนรู้ การกระตุ้น ชักถามให้ค้นหาความรู้ด้วยตนเอง ทำให้นักศึกษาตื่นตัว มีการเตรียมความพร้อม เกิดการเรียนรู้และจดจำได้นาน อย่างไรก็ตามก็ตามนักศึกษายกว่าการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ต้องอยู่ในระดับเหมาะสมที่ก่อให้เกิดการตื่นตัว ไม่ใช่ทำให้เกิดความเครียด จนไม่เกิดการเรียนรู้ ดังตัวอย่างคำพูด

“หนูชอบอาจารย์ที่เป๊ะหัตถการแล้วก็เป๊ะวิชาการค่ะ แต่ว่าใจดีกับเรา คือแบบกระตุ้นให้ถามเรา

กระตุ้นเราอย่างนี้ ถ้าเราตอบไม่ได้ อย่างนี้จะมีอาจารย์บางท่านบอกว่าภายในวันนี้ต้องมาตอบคุณนะ คอมพิวเตอร์ก็มี หนังสือห้องสมุดก็มี หนังสือชอบอาจารย์แบบนี้ พอเราเข้าไปหาปุ๊บถ้าเราตอบได้ อาจารย์ก็จะบอกเออใช่ แล้วก็ต่อยอดให้เราต่อไปนะ แต่ถ้าเราตอบไม่ได้ อาจารย์ก็จะบอกว่าไม่ใช่ นั่นมันเป็นอย่างนี้ ๆ ๆ นะ ทำให้เราแบบมีความรู้เพิ่มขึ้นแล้วก็คือถ้าเราจะถามแล้วก็กล้าที่จะตอบนะค่ะ เพราะว่าอาจารย์ก็ไม่ได้ดูเรา แค่ว่ากระตุ้นให้เราชวนขวยหาความรู้ค่ะ”

ให้ข้อมูลย้อนกลับ (อย่างเข้าใจ)

ในกระบวนการเรียนรู้การได้รับข้อมูลย้อนกลับ จะช่วยทำให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ได้ดี หากได้รับข้อมูลย้อนกลับว่าสิ่งที่นักศึกษาทำหรือข้อมูลที่ไปค้นถูกต้อง นักศึกษาจะเกิดความภาคภูมิใจ หากพบว่าสิ่งที่ตนเองทำผิด หรือข้อมูลที่ไปค้นหามาไม่ถูกต้องหรือไม่ครอบคลุม เป็นโอกาสให้นักศึกษาได้รู้ตัวและอาจารย์สามารถให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไขต่อไป หากสิ่งที่นักศึกษาทำแต่ไม่ได้รับข้อมูลย้อนกลับย่อมทำให้นักศึกษาเกิดความสงสัย ไม่แน่ใจ และขาดแรงจูงใจในการเรียนรู้ ดังตัวอย่างคำพูด

“เปิดโอกาสให้เราไปถาม ทีนี้ก็พอเราไปหามาแล้วอาจารย์ก็จะบอกว่าเออไปหาตรงนั้นมา แล้วพอเราไปหามาแล้วก็มาเล่าให้อาจารย์ฟัง อาจารย์คะอย่างนี้ ๆ ใช่ไหมคะ ถ้าเกิดมันไม่ถูกอาจารย์ก็ต้องแนะนำว่าเออไม่ถูกยังไง ถ้าเกิดว่ามันถูกแล้วก็แบบเหมือนกับว่าชื่นชมให้เรารู้สึกว่าเราทำได้นะค่ะ ไม่ใช่ว่าแบบหามาแล้วอาจารย์ก็ไม่ตรวจ ส่ง case ไปอาจารย์ก็ไม่ดูให้ อะไรอย่างนี้ค่ะ มันก็เลยทำให้เราคิดว่าไอ้สิ่งที่เราทำนั้นมันถูกไหม แล้วถ้าเกิดว่าเหมือนกับว่า ถ้าเกิดว่าเหมือนเพื่อนบางคนนะเขาคิดว่าเขาทำถูก เขาก็ไม่ไปหาต่อ คือเขาก็จะคิดว่าตรงที่เขาเอมานั้นมันถูกแล้ว แล้วพอเขาไปทำที่อื่นมันก็ไม่ถูก มันก็เหมือนไม่เหมาะสม มันทำให้เรารู้สึกท้อค่ะ คือแบบอ้าวอาจารย์คะ หนูไปหามาแล้วทำไมอาจารย์ไม่ตรวจให้หนู แล้วสิ่งที่หนูทำมันถูกไหม แล้วคือมันไม่มีความมั่นใจที่จะทำสิ่งนั้นต่อเลยคะ”

“ward ที่มีความสุขมากก็จะเป็นเหมือนอาจารย์ไม่ใช่คนใจดีนะค่ะ แต่อาจารย์คืออาจารย์เป็นกันเองกับ

เรานะค่ะ ทำให้เรากล้าที่จะถาม ก็จะมีดูเราบ้าง ถ้าสมมุติว่าเราตอบไม่ได้อะไรอย่างนี้ ค่ะ แต่อาจารย์ก็ยังบอกเราว่าเราผิดตรงไหนแล้วให้เราไปหามา คือจะชอบแบบนี้ให้มันมีการกระตุ้น...ก็จะมีความสุขในการขึ้น ward ค่ะ”

เชื่อมโยงทฤษฎีและปฏิบัติจนเห็นภาพ

วิชาชีพการพยาบาลเป็นวิชาชีพที่ให้ความสำคัญต่อการฝึกปฏิบัติให้การพยาบาลผู้ป่วยแบบองค์รวม โดยทั่วไปนักศึกษาจะได้เรียนรู้ภาคทฤษฎี เมื่อมาสู่การปฏิบัติการพยาบาลนักศึกษาต้องผสมผสานความรู้หลายแขนงวิชาที่เรียนมาสู่การปฏิบัติการพยาบาลผู้ป่วยในแต่ละบุคคล การสอนในภาคทฤษฎีกระบวนการเรียนรู้อาจมีข้อจำกัดในการมองเห็นภาพจริง เมื่อมาสู่การปฏิบัติที่มีผู้ป่วยอยู่ข้างหน้า นักศึกษามีความต้องการให้อาจารย์นิเทศสามารถอธิบาย เชื่อมโยงให้นักศึกษาเห็นภาพในการนำความรู้ที่เรียนมาสู่การปฏิบัติเป็นรายบุคคล ดังตัวอย่างคำพูด

“อาจารย์...จะให้เล่ารายละเอียดของพยาธิสภาพของโรคมา แล้วก็มาเชื่อมโยงกับตัว case ของเรามา มันเข้ากันได้ไหมว่ามันมีอะไรต่างกันหรือว่าเหมือนกันยังไง แล้วก็ไปถึงการพยาบาลอย่างนี้ค่ะ ซึ่งหนูก็ทำงานหนักมากตอนที่ขึ้น ตอนที่ทำ nursing round ของอาจารย์... แล้วพอผ่านไปรู้สึกเหมือนตัวเองแบบมีคุณค่ามาก แบบรู้สึกดีมากที่ผ่านของอาจารย์...มาได้ ระหว่างขึ้นมันก็มีความทุกข์บ้าง แต่พอผ่านมาแล้วมันจะนึกถึงไปแล้วมันจะมีความสุขมาก”

“ผมชอบอาจารย์ที่มีความรู้ เก่ง แล้วก็ปฏิบัติก็เก่ง เพราะว่ามันจะเป็นการกระตุ้นกระบวนการเรียนรู้ของพวกเขา เพราะว่าอาจารย์ทุกคนกระตุ้นให้เราเรียนรู้อยู่แล้ว ถ้าไปเจออาจารย์ที่เก่งแล้วก็มีความรู้ความสามารถที่จะทำเกี่ยวกับกระบวนการพยาบาล เกี่ยวกับโรคอย่างนี้ มันยิ่งจะทำให้เราได้ทั้งความรู้แล้วก็การปฏิบัติ ในการขึ้นไปฝึกก็เหมือนเราไปเรียนรู้ อาจารย์ก็เหมือนเป็นตัวกระตุ้นให้เราได้เรียนรู้มากขึ้น ...ก็ชอบอาจารย์ที่แบบว่าเก่งแล้วก็ต้องมีความสามารถที่จะถ่ายทอดทั้งการนำความรู้แล้วก็การปฏิบัติให้เรา เราก็คงได้เรียนรู้”

ประเมินก่อนให้ทำหัตถการต่าง ๆ

นักศึกษาส่วนใหญ่พูดตรงกันว่าก่อนที่อาจารย์นิเทศจะมอบหมายให้นักศึกษาทำหัตถการต่าง ๆ หากอาจารย์ถามหรือประเมินนักศึกษาก่อนว่าได้เคยทำหัตถการนั้น ๆ แล้วหรือยัง จะช่วยทำให้ทั้งอาจารย์และนักศึกษายืนอยู่ในตำแหน่งเดียวกัน หากนักศึกษายังไม่เคยมีประสบการณ์ในการทำหัตถการนั้น ๆ การสอบถามลำดับขั้นตอนการทำ และหรือการจับมือทำ หรือมอบหมายให้นักศึกษาไปค้นหาความรู้เพิ่มเติมและมาพูดคุยเพื่อตรวจสอบความเข้าใจ ความถูกต้อง จะช่วยทำให้นักศึกษาเกิดความมั่นใจ เรียนรู้ และ จดจำความรู้นั้นได้นาน

“อยากให้อาจารย์เป็นต้นแบบนะคะ เหมือนอาจารย์ที่เพื่อนว่า นะคะอาจารย์จะเป็นแบบจับมือทำ อาจารย์จะถามว่า อย่างเช่นเคยเจาะเลือดมาไหม ถ้าบอกว่าไม่เคย อาจารย์ก็จะจับมือทำเลย คือจับทำครั้งแรก ครั้งต่อมาอาจารย์จะถามว่าทำได้ไหม ถ้าทำได้จะปล่อย จะยืนดู ถ้าทำไม่ได้ให้ถาม เรายังจะมีความมั่นใจ แล้วพอครั้งที่สามอาจารย์จะปล่อยเลย จะไม่ไปดูอะไรอย่างงี้”

เป็นสะพานระหว่างนักศึกษากับผู้ป่วย

ในการทำหัตถการต่าง ๆ ให้กับผู้ป่วย นักศึกษาต้องการกำลังใจจากอาจารย์นิเทศ และต้องการให้ผู้ป่วยเกิดความเชื่อมั่น ไว้วางใจในตัวนักศึกษา หากอาจารย์นิเทศไปกับนักศึกษาและแนะนำนักศึกษาให้ผู้ป่วยรู้จัก จะช่วยทำให้นักศึกษาผ่อนคลายมีความมั่นใจมากขึ้น ดังคำบอกเล่าของนักศึกษา

“อย่างเวลาเข้าไปทำหัตถการกับคนไข้อาจารย์ก็จะบอคน้องคนนี้เป็นนักศึกษานะ เขาก็เรียนเก่งเขาก็อะไรอยู่ แต่วันนี้จะให้มาฝึกกับคนป่วยคนนี้นะครับ คือเป็นการแบบเปิดทางให้เราด้วยครับ เปิดทางให้เราล้าท่ามากขึ้นครับ”

อภิปรายผล

พบว่านักศึกษาจะมีความสุขถ้าอาจารย์นิเทศไม่มีกำแพง ให้ความสำคัญกับความรู้สึก จัดการเรียนรู้อย่างผู้ใหญ่ กระตุ้นให้ตื่นตัวในระดับเหมาะสม การให้

ข้อมูลย้อนกลับ การสอนเชื่อมโยงทฤษฎีสู่ปฏิบัติ การประเมินนักศึกษาก่อนมอบหมายให้ทำหัตถการต่าง ๆ และเป็นสะพานระหว่างนักศึกษากับผู้ป่วย จากผลการวิจัยนี้ จะเห็นว่าบุคลิกภาพของอาจารย์ และ สัมพันธภาพระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาเป็นสิ่งที่นักศึกษาพูดถึงมากที่สุด สัมพันธภาพที่ดีระหว่างอาจารย์นิเทศและนักศึกษา ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี สร้างบรรยากาศที่ดีทางบวกในการเรียนและการปฏิบัติงาน บุคลิกภาพของอาจารย์มีส่วนสำคัญ การทักทาย การยิ้ม ผ่อนคลาย และดูเป็นมิตร เข้าใจ ชมเชย เห็นใจ จริงใจ ให้กำลังใจ เมตตา การยอมรับ เอื้ออำนวยเป็นแหล่งช่วยเหลือที่ดี ให้ความมั่นใจ เข้าถึงได้ ใจเวลา ให้การช่วยเหลือ ปกป้องพิทักษ์สิทธิ์ จะช่วยให้นักศึกษาได้เข้าใจและเสริมสร้างความสามารถในการปฏิบัติงานทางคลินิก^{6, 8, 9}

การให้ข้อมูลย้อนกลับที่มีประสิทธิภาพ เป็นสิ่งสำคัญมากในการนิเทศของอาจารย์ การที่อาจารย์นิเทศมีสัมพันธภาพที่ดี กระตุ้นให้เกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน สานิตให้นักศึกษาเห็นถึงทักษะการตัดสินใจทางคลินิก และเทคนิคการปฏิบัติต่างๆ สนับสนุนให้กำลังใจ ช่วยนักศึกษาให้ได้รับโอกาสในการฝึกปฏิบัติ และเห็นความผิดพลาดของนักศึกษาอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง โดยปราศจากการดูแคลน จะเพิ่มความรู้ซึ่งมีคุณค่าในตัวเองให้นักศึกษา⁹ การฟังและการถาม จะทำให้อาจารย์ทราบที่นักศึกษาต้องการให้ช่วยอย่างไร นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจดีเพียงใด ที่สำคัญนักศึกษาต้องการการรับข้อมูลย้อนกลับ ที่มีทั้งทางบวกและทางลบ และมีความเป็นส่วนตัว ไม่ใช่การวิพากษ์วิจารณ์ต่อหน้านักศึกษาคนอื่น⁸ เมื่อนักศึกษารู้สึกมีความเป็นส่วนตัว ปลอดภัยต่อการรับ ข้อมูลย้อนกลับจะทำให้เกิดการพัฒนาตัวเอง ซึ่งจะสร้างความมั่นใจในตัวเองมากขึ้น และมีกำลังใจในประสบการณ์ที่ทำให้พวกเขา รู้สึกว่าไม่มีความสามารถหรือทำไม่ได้¹⁰ สิ่งที่สำคัญคือการเรียนรู้ในการฝึกปฏิบัติงานของนักศึกษาพยาบาล ได้แก่ การขาดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างนักศึกษาและอาจารย์นิเทศ นักศึกษาเกิดความ รู้สึกเหมือนไม่ได้รับการยอมรับ ไม่ได้รับความไว้วางใจจากอาจารย์นิเทศและบุคลากรในสถานที่ฝึกปฏิบัติงาน

เขาต้องแก้ปัญหาในสถานการณ์นั้นด้วยตัวเอง และได้รับการปฏิบัติที่ก่อให้เกิดความเครียดจากอาจารย์นิเทศ เช่น มองนักศึกษาเหมือนเป็นเด็ก มองเหมือนเป็นสิ่งที่เล็กมาก หัวเราะกับคำถามของนักศึกษา ไม่มีบรรยากาศของการยอมรับ การนิเทศการฝึกปฏิบัติงานที่ไม่เพียงพอ ขาดความต่อเนื่อง ไม่สนใจต่อเป้าหมายที่นักศึกษานำเสนอ และใช้อารมณ์ฉุนเฉียวโดยปราศจากการอธิบาย หรือมีเหตุผล การขาดข้อมูลย้อนกลับ ไม่ได้รับรู้มุมมองที่เป็นจุดแข็ง จุดอ่อนของตัวเองจากอาจารย์นิเทศ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่นักศึกษาต้องการ รวมทั้งการขาดโอกาสที่จะฝึกปฏิบัติหรือไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการดูแลผู้ป่วย¹⁰

ทั้งนี้ความรู้ของอาจารย์นิเทศ จะเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ของนักศึกษา อาจารย์นิเทศที่สามารถนำทฤษฎีมาเชื่อมโยงประสบการณ์ทางคลินิก อธิบายให้เข้าใจยิ่งขึ้น เพื่อให้นักศึกษาสามารถปฏิบัติการพยาบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ อาจารย์นิเทศควร มีบทบาทสำคัญ โดย เป็นผู้กระตุ้นให้นักศึกษาเกิดการคิดและเรียนรู้ เป็นผู้เอื้ออำนวยและช่วยเหลือทางการพยาบาลในเบื้องต้น เป็นผู้ประเมินผลการปฏิบัติงานของนักศึกษา เพื่อดูความสามารถ ความก้าวหน้า บอกจุดเด่นและจุดอ่อนของนักศึกษา โดยต้องให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างจริงจัง เป็นตัวอย่างที่ดีและเป็นเพื่อนที่ดี

สรุปและ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากมุมมองของนักศึกษาบางส่วนว่า นักศึกษาต้องการอาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถทั้งเชิงวิชาการ และหัวใจที่มีความเข้าใจ ยอมรับและให้กำลังใจให้ความสำคัญต่อความรู้สึก จัดการเรียนรู้แบบผู้ใหญ่ กระตุ้นให้ตื่นตัวในการเรียนรู้ที่เหมาะสม การให้ข้อมูลย้อนกลับ เชื่อมโยงทฤษฎีสู่การปฏิบัติ ประเมินก่อนให้นักศึกษาทำหัตถการ และเป็นสะพานเชื่อมโยงนักศึกษากับผู้ป่วย เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการที่จะทำให้นักศึกษามีความสุขในการเรียนรู้

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ให้ทุนสนับสนุนการทำวิจัย ขอขอบคุณนักศึกษพยาบาลชั้นปีที่ 2 ปีการศึกษา 2555 ที่เสียสละเวลามาให้ข้อมูล ขอขอบคุณผู้ช่วยนักวิจัยที่กรุณามาทำสนทนากลุ่ม ทำให้งานวิจัยนี้บรรลุตามวัตถุประสงค์

References

1. Thanoi W., Au-Yeong A., Ondee P. Factors affecting the mental health of the faculty of nursing students, Mahidol university. Thai Journal of Nursing Council 2012; 27 (special issue): 60-76. (in Thai).
2. Vatanasin D. Depression of bachelor nursing students. Master of Nursing Science Thesis (Mental Health and Psychiatric Nursing), Mahidol University, 2005. (in Thai).
3. Kaewmart N., Koedbangkham J., Nabkasorn C. Factors influencing depression among nursing students of Burapha University. The Journal of Faculty of Nursing Burapha University 2011; 19 (Supplementary2): 83-95. (in Thai).
4. Bunteangsuk H., cheabunchai I., khamsri M. Stress and mental health of second year nursing student year, Faculty of Nursing, Ratchathani University ; Retrieve from <http://www.bcnv.ac.th/80bcnv/80%20pee/abstract Full%20text/0.39.pd.20/04/2010>. (in Thai).
5. Sricamsuk Saito-A., Voraharn W., Senarak W. Happiness of undergraduate nursing students, Faculty of nursing, Khon Kaen University. Journal of nursing science & Health 2011; 34(2): 70-9. (in Thai).
6. Hsu L-L. An analysis of clinical teacher behavior in nursing practicum in Taiwan. J Clin Nurs 2006;15: 619-28.

7. Kelly C. Student's perceptions of effective clinical teaching revisited. *Nurse Education Today* 2007;.27: 885-92.
8. Chapman R, Orb. A. The nursing students 'lived experience of clinical practice. *AEJNE* 2000; 5(2)March.: Retrive from http://www.scu.edu.au/schools/nhcp/aejne/archive/vol5-2/volume5_2index.html 20/09/2013.
9. Lee W-S., Cholowski K., Williams AK. Nursing students' and clinical educators' perception of characteristics of effective clinical educators in an Australian university school of nursing. *JAN* 2002;39(5): 412-20
10. Lofmark A, Wikblad K. Facilitating and obstructing factors for development of learning in clinical practice : a student perspective. *JAN* 2001; 34(1):43-50